

Een toekomst voor historische interieurs in de Oost Achterhoek

BEWUSTWORDING EN INSTANDHOUDING HISTORISCH WAARDEVOLLE INTERIEURS

IN DE GEMEENTEN

AALTEN OOST GELRE WINTERSWIJK

Interieur Vriezenhuis in Winterswijk Woold

Onderzoeksplan/projectplan
Roger Crols en Marlieke Damstra
Januari 2019

1. Aanleiding

De gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk zijn rijk bedeed met erfgoed, zowel voor wat betreft cultuurlandschap als gebouwd erfgoed. Zij beschikken over een groot aantal rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden. Gelders Genootschap is door de jaren heen nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van de gemeentelijke monumentenlijsten, de uitbreiding van de rijksmonumentenlijst met Jongere Bouwkunst en de selectie van karakteristieke panden en als adviseur bij restauratie, verbouw en herbestemming.

In de beschrijvingen van de eerste twee categorieën is deels enige informatie opgenomen over het interieur. Het rijke verleden van de gemeenten komt onder meer tot uitdrukking in de vele scholteboerderijen. Deze zijn veelal voorzien van een rijke interieurafwerking met soms ook nog een door de tijd heen gegroeide bijbehorende inventaris. Bij herbestedingen zoals scholte Boeijnk in Winterswijk Huppel en het in opdracht van Natuurmonumenten her te bestemmen scholte Keunenhuis in Woold kwamen deze voor het voetlicht. Voor het overgrote deel is echter onvoldoende of slechts zeer beperkt bekend welke waardevolle interieurs en interieuresembles zich in de betreffende gemeenten zich bevinden en in welke staat zij verkeren. Dit wordt onderschreven in het recent door het Gelders Genootschap in opdracht van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uitgevoerde onderzoek naar de voorraad en conditie van interieurs van rijksmonumenten in Nederland.¹

1.1. Risico's van leegstand, herbesteding en verduurzaming voor een historisch interieur

Tot op heden ontbreekt voldoende kennis over het bestaan, de kwaliteit en de betekenis van historische interieurs in de gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk. Het interieur is kwetsbaar en meer dan het exterieur onderhevig aan veranderingen. Dit geldt zowel voor woonhuizen, als voor andere gebouwtypen zoals boerderijen en kerken. Zonder kennis en extra aandacht zullen betekenisvolle interieurs geruisloos verdwijnen vanwege leegstand, verduurzaming en de te verwachten herbestedingen. Gemeenten in Nederland gaan de komende jaren aan de slag met het opstellen van zogenaamde Kerkenvisies waarin gemeenten een integrale en strategische visie opstellen voor een duurzame toekomst van het kerkenbestand. Vanuit de Tweede Kamer is op 27 november 2018 aangegeven dat binnen deze Kerkenvisies extra aandacht moet worden besteed aan (kwetsbare) interieurs en interieuresembles van kerken.

1.2. De aandacht voor het historische interieuresemble in de Erfgoedwet

De afgelopen 25 jaar is er in toenemende mate aandacht ontstaan binnen de Nederlandse monumenten- en erfgoedwereld voor het historische interieur. Allereerst in de vorm van bijzondere en karakteristieke monumentale (kunsthistorische) onderdelen. Recentelijk is er al expliciete aandacht ontstaan voor de samenhang tussen in- en exterieur en tussen de verschillende onderdelen in een binnenruimte, de zogenaamde ensemblewaarde. Deze toenemende aandacht heeft geresulteerd in expliciete aandacht voor het interieur in de Erfgoedwet. Het onderwerp interieur is steviger in de wet terecht gekomen en er is besloten een 4-jarig Programma Interieurs (2015-2019) bij de RCE op te starten.²

Naar aanleiding van deze wet zijn de twee interieurspecialisten bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gestart met het maken van een toonbeeldenlijst met interieuresembles, enerzijds om daarmee de basis te leggen voor meer aandacht, kennis en bewustzijn, anderzijds om de rijkdom en breedte van dit onderwerp aan te geven.

1.3. De risico's van het verkeerd onderhoud

Tot op heden ontbreekt veelal kennis bij beheerders, gebruikers en eigenaren over hoe om te gaan met een historisch interieur. In Engeland is *The National Trust Manual of Housekeeping* samengesteld om deze partijen te ondersteunen in de dagelijkse onderhoudswerkzaamheden aan een historisch interieur en individuele onderdelen. In Nederland is dit niet onopgemerkt gebleven en wordt al ruim 10 jaar gewerkt aan een groter bewustzijn voor dit thema. Er zijn tal van preventieve, relatief eenvoudige maatregelen vanuit verschillende invalshoeken mogelijk om waardevolle interieurs te beschermen en schade te voorkomen.

¹ Roger Crols en Martin van Bleek, *Monumentale interieurs in Nederland: verborgen & kwetsbaar erfgoed. Een onderzoek naar de voorraad en conditie van rijksmonumenten in Nederland*, Arnhem 2016.

² Voor meer informatie zie: <http://cultureelerfgoed.nl/dossiers/interieurs>.

1.4. Wat is de opgave?

Historische interieurs en interieuresembles vormen een kwetsbare categorie binnen ons cultureel erfgoed. De gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk willen hier graag iets aan doen. De opgave is zodoende in eerste instantie om inzicht te verkrijgen in wat er in de gemeenten nog aan historische interieurs aanwezig is.

Aan de hand van het rapport *Monumentale interieurs in Nederland: verborgen & kwetsbaar erfgoed. Een onderzoek naar de voorraad en conditie van rijksmonumenten in Nederland* (2016) (hierna verkort: rapport Voorraad en Conditie) is een schatting gemaakt van de te verwachten aantallen interieurs in de gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk.³ Hierbij is onderscheid gemaakt tussen interieuresembles (7%), een samenhangend interieur (32%), panden waar enkele interieuronderdelen aanwezig zijn (25%), waar volgens gedateerde bronnen een interieur in zit (6%), waarvan niets bekend is (21%) en panden waarin geen waardevol interieur meer aanwezig is (9%). Fig. 1 laat de uitkomsten van deze prognose zien. Dit betekent dat naar verwachting in 450 panden een waardevol interieur of enkele interieuronderdelen aanwezig zijn, van 136 niets bekend is en 58 panden geen waardevol interieur meer hebben. Het project moet uitwijzen of deze aantallen voor de drie gemeenten kloppen.

	Totaal	Interieuresemble 7 %	Samenhangend interieur 32 %	Enkele interieur- onderdelen 25 %	Volgens gedateerde bronnen aanwezig 6 %	Niets bekend 21 %	Geen waardevol interieur 9 %
Aalten	233	16	75	58	14	50	21
Oost Gelre	173	12	55	43	10	36	16
Winterswijk	238	17	76	60	14	50	21
Totaal	644	45	206	161	38	136	58

Fig. 1: prognose voor aantallen potentiële interieurs in de gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk. Het totale aantal monumenten (rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten) is verminderd met weg- en waterwerken, losse objecten en begraafplaatsen.

Een enthousiaste eigenaar is van groot belang voor de instandhouding van historische interieurs. Interieurelementen zullen namelijk sneller geruisloos verdwijnen wanneer de eigenaar niet op de hoogte is van de waarde ervan. Door een overzicht te verkrijgen van alle waardevolle interieurs in de drie gemeenten, kunnen de afzonderlijke interieurs en interieurelementen in het grotere geheel van de gemeente en regio worden geduid. Door het delen van deze kennis worden eigenaren gestimuleerd om zorgvuldig met dit onderdeel van hun erfgoed om te gaan. Draagvlak draagt zodoende bij aan de instandhouding. Het onderzoeksproject past goed bij de [regeling Erfgoed, functioneel gebruik van de Provincie Gelderland](#) dat inzet op duurzame instandhouding en restauratie van ons cultureel erfgoed. Historische interieurs maken – letterlijk – onlosmakelijk onderdeel uit van het erfgoed van de regio en dat is iets waar men trots op mag zijn. Het onderzoek staat ten dienst van de instandhouding van deze historische interieurs.

De gemeenten hebben bovendien aangegeven door middel van dit project meer mogelijkheden voor toerisme te willen creëren. Hierbij kan gedacht worden aan een fietsroute door het buitengebied waarbij op de app filmpjes van het interieur van de scholtenboerderijen kunnen worden bekeken, of bijvoorbeeld een vergelijkbare wandelroute door het centrum van Winterswijk. Andere opties zijn om een of meerdere woningen aan te wijzen als museumwoning en deze op vaste momenten in het jaar open te stellen, of eigenaren en bewoners te stimuleren om hun waardevolle en/of karakteristieke interieur open te stellen tijdens de Open Monumentendagen, of een Open Monumentendag special.

Het project 'Een toekomst voor historische interieurs in de Oost Achterhoek' bestaat uit twee fasen. Dit onderzoeksplan is Fase 1 van het project. Fase 2 betreft het praktische vervolg met als doel om de historische interieurs bij een breed publiek onder de aandacht te brengen. In het onderzoeksproject zullen hier al wel aanbevelingen voor worden gedaan. Voor Fase 2 zal een apart projectplan voor worden opgesteld en zal nieuwe financiering worden gezocht. Voor de duidelijkheid: het onderzoeksplan dat nu voorligt betreft dus alleen het onderzoeksproject (Fase 1).

³ Prognose voor de aantallen potentiële interieurs voor Nederland op basis van de percentages interieurs in de zeven onderzochte Brabantse gemeenten. Uit onderzoek in Gelderland is gebleken dat deze percentages ook voor andere gemeenten in Nederland kunnen worden toegepast. Voor meer informatie over de methode van berekenen, zie: Crols en Van Bleek 2016 (zie noot 1), p. 47-48.

1.5. Definities

In bouwkundige termen wordt met het begrip interieur de binnenkant van een gebouw bedoeld. In de praktijk blijkt echter dat vaak onduidelijkheid bestaat over wat met begrippen als interieur en interieuresembles precies mee wordt bedoeld. Voor dit project worden de volgende begrippen gehanteerd.

Interieur

Het samenstel (onderlinge relatie, structuur en ruimtelijke verhoudingen) van één of meer ruimtes: structuur, onderlinge relaties en ruimtelijke verhoudingen, de afwerking van die ruimten, zoals wanden, vloeren en plafonds en de vaste bestanddelen, zoals deuren, schouwpartijen, installaties en ingebouwd meubilair alsmede de aanwezige roerende zaken zoals meubels en losse wanddecoraties.⁴

Waardevol interieur

Over het algemeen wordt een interieur als waardevol beschouwd als:

- de karakteristieke, kenmerkende elementen, zoals bijvoorbeeld: de structuur van een pand, de afwerking en de inrichting, een 'gave' eenheid vormen;
- er bijzondere materialen en technieken met veel vakmanschap zijn toegepast;
- decoratieve elementen en (toegepaste) kunst aanwezig zijn;
- de aanwezige interieuronderdelen in goede conditie verkeren;
- het om een zeldzaam interieurelement gaat met weinig vergelijkbare 'exemplaren';
- het van uitzonderlijk (kunst-)historische betekenis is;
- het een interessant verhaal vertelt over het gebruik en de gebruikers van de ruimte.⁵

Interieuresemble

Een interieuresemble is een samenhangend geheel van onroerende en roerende zaken van (cultuur)historisch, artistiek, wetenschappelijk of technisch belang. Hieronder wordt een gebouw en/of een of meer vertrekken met de bijbehorende inrichting verstaan. In sommige gevallen is hierbij sprake van een samenhang van objecten met een gebouw, ruimte of plaats, waarbij de objecten zich elders bevinden. Het begrip kan nader verfijnd worden aan de hand van een viertal categorieën zoals opgenomen in het rapport 'Van object naar samenhang' uit 2004 te weten:

- samenhang door historische continuïteit;
- samenhang door samenstelling;
- samenhang door totaalontwerp;
- samenhang door herkomst.⁶

Preventieve conservering

Hiermee wordt bedoeld: het geheel van maatregelen en handelingen ter bescherming van de onroerende én roerende interieurelementen, gericht op het scheppen van zo goed mogelijke bewaarcondities. Preventieve conservering heeft tot doel waardevolle interieurs of hun elementen zo lang mogelijk te behouden, risico's op schade tot een minimum te beperken, de cultuurhistorische waarden veilig te stellen en slijtageprocessen tegen te gaan of te vertragen. Dit alles om dure conserverings-, restauratie- of reconstructiewerkzaamheden te voorkomen of zo lang mogelijk uit te stellen.⁷

Housekeeping

De dagelijkse zorg voor historische interieurs. Gedegen dagelijkse zorg is nodig om verval te vertragen. Hiervoor is een structurele aanpak, kennis en ervaring vereist.

⁴ Deze definitie wordt gebruikt in: H. Schuit (red.), *Behoud van binnen. Preventieve conservering van interieurs*, Amsterdam 2013, p. 11.

⁵ Deze definitie wordt gebruikt in Crols en Van Bleek 2016 (zie noot 1), p. 6.

⁶ Het onderwerp ensembles is nader uitgewerkt in het rapport *Van object naar samenhang. De instandhouding van ensembles van onroerend cultureel erfgoed*, 2004, zie ook Crols en Van Bleek 2016 (zie noot 1), p. 6.

⁷ Deze definitie wordt gehanteerd in Schuit 2013 (zie noot 4), p. 12.

2. Project

2.1. Doelstelling

Het **eerste** doel van het project is:

Het in kaart brengen van de meest waardevolle historische interieurs en interieuresembles in Aalten, Oost Gelre en Winterswijk. Alle gebouwtypen en tijdsperiodes zullen hiervoor worden onderzocht, met bijzondere aandacht voor de gebouwtypen die zo kenmerkend zijn voor de regio: woonhuizen, agrarisch erfgoed (scholtengoederen) en industrieel erfgoed (o.a. textielindustrie). Het project zal hiermee zorgen voor *kennisvermeerdering* op het gebied van historische interieurs, zowel op regionaal als op landelijk niveau. Hiervoor is samenwerking gezocht met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en verschillende partijen die als partners in het project zullen deelnemen (zie projectorganisatie).

Het **tweede** doel is:

Het versterken van bewustwording en het creëren van draagvlak voor de cultuurhistorische waarden van waardevolle interieurs. Door eigenaren, lokale partijen, Provincie Gelderland, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Restauratiefonds en de Radboud Universiteit Nijmegen actief bij het project te betrekken zal een lokaal netwerk ontstaan waarin ruimte is voor het delen van ervaringen, verhalen en kennis. Deze enthousiasmerende werking zal zorgen voor een stimulans om zorgvuldig met waardevolle interieurs om te gaan.

Het **derde** doel is:

De opgedane kennis zal worden vertaald naar een erfgoedbeleid voor beheer en omgang met dit specifieke onderdeel van ons cultuurhistorisch erfgoed. Dit beleid heeft tot doel om eigenaren te ondersteunen, begeleiden en faciliteren in de instandhouding van historische interieurs en interieuresembles.

Het **vierde** doel is:

Het vergroten van de zichtbaarheid en beleefbaarheid van historische interieurs door het een plek te geven binnen het toerismebeleid van de drie gemeenten.

2.1.1. Draagvlak

Dit project kan zowel lokaal als inhoudelijk op een breed draagvlak rekenen, zo blijkt uit de samenwerking tussen de gemeente Aalten, Oost Gelre, Winterswijk, Provincie Gelderland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Restauratiefonds, de Radboud Universiteit Nijmegen, Gelders Genootschap, eigenaren en beheerders, en verschillende lokale en culturele instellingen. Elke partij heeft haar eigen achterhoede en publiek en naar verwachting kunnen juist door de experimentele en thematische aanpak ook nieuwe doelgroepen worden aangesproken. De gemeenten zien veel toegevoegde waarde in het efficiënt benutten van het materiaal en de kennis bij de lokale instellingen. Ook voorziet het plan in een directe koppeling met eigenaren/beheerders van de monumenten met waardevolle interieurs. Lokale en thematische aanpak is voorwaardelijk voor succes!

2.2. Doelgroep

Het project is bedoeld voor drie doelgroepen: 1. eigenaren, beheerders en gebruikers van panden met een historisch interieur en 2. de gemeenten Winterswijk, Aalten en Oost Gelre.

Eigenaren, beheerders en gebruikers

Een belangrijke doelgroep binnen het project vormen de eigenaren, beheerders en gebruikers van panden met een monumentaal interieur. Zij staan centraal in het onderzoek, zij zijn immers diegene die dagelijks met de zorg voor hun monument te maken hebben. Verschillende eigenaren, variërend van *particulieren* tot *'professionele' eigenaren* van bijvoorbeeld kerken, musea, winkelpanden en cafés zullen worden benaderd, omdat het doel van het project is om alle gebouwtypen van de Oost Achterhoek te onderzoeken. Eigenaren zijn essentieel in het slagen van het project; zonder toestemming van eigenaren kan het veldwerk naar de betreffende monumenten namelijk niet worden uitgevoerd.

Beleidsmakers/beslissers

De opdrachtgevers van het project zijn tevens een belangrijke doelgroep. De ambtenaren van deze gemeenten hebben aangegeven behoefte te hebben aan een overzicht van alle waardevolle historische interieurs en interieuresembles die in deze regio aanwezig zijn. Aan de hand van dit overzicht kan beleid worden gevormd op het gebied van omgang met en instandhouding van monumentale interieurs en interieuresembles.

2.3. Stappenplan en werkvorm

Vorbereidingsfase

In 2018 is gestart met de voorbereidingsfase van het project. Er zijn gesprekken gevoerd met de opdrachtgevers en deelnemende partijen over wensen en belangen voor het project. De uitkomsten van deze gesprekken zijn vertaald naar het plan van aanpak. Daarnaast heeft op 22 november 2018 een startbijeenkomst plaatsgevonden waar de drie gemeenten, vertegenwoordigers van de Erfgoedcommissies van de gemeente Oost Gelre en Aalten, Provincie Gelderland, Stichting Historische Interieurs in Amsterdam en het Gelders Genootschap aanwezig waren. Stichting Historische Interieurs in Amsterdam heeft een presentatie gegeven over het project *Van grachtenhuis tot villa in het groen* en daarnaast is het concept plan van aanpak voor dit project gepresenteerd.

De drie gemeenten en het Gelders Genootschap hebben geld, tijd en arbeid geïnvesteerd in de startfase van het project. In het voorjaar van 2019 zullen bij een aantal organisaties subsidies worden aangevraagd. Een aantal mogelijke subsidiebronnen zijn:

- Provincie Gelderland
- Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed
- Stichting A.H. Martens van Sevenhoven
- Stichting Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds
- Stichting De Roos Gesink

Onderzoeksfase

Het project start op 1 maart. De geplande einddatum is 18 december 2020. De volgende stappen worden ondernomen:

Opstellen database

Aan de hand van de lijst van gemeentelijke en rijksmonumenten wordt een groslijst opgesteld. Hierin komen alle panden te staan, tenzij uit de redengevende omschrijving blijkt dat niets meer van het interieur over is. Daarnaast zullen lokale partijen en eigenaren om input worden gevraagd. Aan de hand van de groslijst zal een quickscan worden gemaakt van de eerste resultaten en een advies worden opgesteld over het vervolg van het project en de hoeveelheid te bezoeken panden.

Looptijd: maart – mei 2019

Startbijeenkomsten met eigenaren en lokale partijen

Vroeg in het project zal per gemeente een eerste bijeenkomst met eigenaren en lokale partijen worden georganiseerd. De bijeenkomst is bedoeld om deze groepen te informeren over het project en te vragen naar input voor de database. Daarnaast zal ook worden gevraagd naar de behoefte van de verschillende partijen als input voor de organisatie van de workshops *Housekeeping* die verderop in het project gaan plaatsvinden.

Looptijd: mei – juni 2019

Veldwerk

Het veldwerk wordt uitgevoerd door een projectteam dat bestaat uit twee interieurspecialisten, vrijwilligers en een stagiair. Voorafgaand aan het locatiebezoek wordt contact gelegd met de eigenaren om een bezoek in te plannen. Dit gebeurt door middel van het sturen van een informatiebrief met folder van het project en daarna een belronde om afspraken te maken en het project verder toe te lichten. Het locatiebezoek zelf zal worden uitgevoerd door twee inventariseranten per bezoek met een max van vijf bezoeken per dag. Na het locatiebezoek zullen de gegevens en foto's in de database worden verwerkt. De twee interieurspecialisten zullen de gegevens vervolgens verwerken in tabellen en diagrammen en de uitkomsten aan de klankbordgroep presenteren. De klankbordgroep komt drie keer bijeen. Privacy is een belangrijk aandachtspunt en is verder uitgewerkt onder paragraaf 4.5. Risico's.

In overleg met prof. dr. Johan de Haan zal worden gekeken op welke manier het onderzoek een plek kan krijgen in het onderwijsprogramma van de master Kunstgeschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Looptijd: september 2019 – september 2020

Workshops met eigenaren

In navolging op de startbijeenkomst met eigenaren en lokale partijen worden twee workshops met eigenaren georganiseerd. Hierin wordt aandacht besteed aan alle vragen van eigenaren over het onderhouden van en wonen in een monumentaal interieur en gaan de eigenaren samen met regionale partijen aan de slag gaan met *Housekeeping*.

Looptijd: januari 2020 – december 2020

Beleidsnotitie

Naar aanleiding van de resultaten van het veldwerk zal een beleidsnotitie worden opgesteld met richtlijnen en handvaten voor instandhouding van het historische interieurs en efficiënte vergunningsprocedures.
Looptijd: september 2020 – december 2020

Aanbevelingen toerisme

Gedurende het project zal worden gekeken naar mogelijkheden om historische interieurs in het toerismebeleid te verankeren. Beleidsmakers, eigenaren en lokale partijen worden betrokken voor input. Aan het einde van het project zal een notitie met aanbevelingen voor het beleefbaar maken van historische interieurs worden opgeleverd.
Looptijd: september 2020 – december 2020

Website Erfgoed Oost Achterhoek

De drie gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk hebben een gezamenlijke website gelanceerd Erfgoed Oost Achterhoek. Op deze website zal een aparte pagina komen voor het project. Hier worden eigenaren en geïnteresseerden op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en interessante onderzoeksresultaten.
Looptijd: februari 2019 – december 2020

3. Beoogd resultaat en producten

Bovenstaande doelstellingen worden vertaald naar een aantal resultaten, namelijk een [database](#) of overzicht van waardevolle bestaande historische interieurs in Aalten, Oost Gelre en Winterswijk; en een uitgebreid [participatietraject](#) met eigenaren en lokale partijen. Met deze beoogde producten geeft het project zowel een kennistoename, als ook visie en inspiratie voor het behoud van historische interieurs. Daarnaast wordt gepoogd eigenaren en een breed publiek enthousiast te maken voor de schoonheid en het unieke karakter van historische interieurs door het onderwerp een plek te geven in het [toerisme](#)beleid van de drie gemeenten. Hiertoe worden aanbevelingen gedaan.

De database

De database zal bestaan uit een overzicht van de historisch waardevolle interieurs in de 3 gemeenten, inclusief foto's bedoeld voor de drie gemeenten. De database wordt als basis gebruikt voor het verdere project waarbij bijzondere vondsten worden gebruikt voor het participatie- en communicatietraject. De database zelf zal bovendien de basis vormen voor een beleidsnotitie zoals omschreven in de derde doelstelling. Het borgen van privacygevoelige gegevens is essentieel en staat verder uitgewerkt onder paragraaf 4.5 Risico's.

Participatietraject

Het tweede resultaat betreft een uitgebreid participatietraject met eigenaren en lokale partijen. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat dit participatietraject niet eenzijdig is, maar juist uitgaat van wederzijdse beïnvloeding. Eigenaren en lokale partijen worden vroeg in het project betrokken via een startbijeenkomst waarin vragen worden geïnventariseerd en input voor de database wordt opgehaald. De volgende bijeenkomsten bestaan uit een aantal workshops [Housekeeping](#) waarin eigenaren samen met specialisten aan de slag gaan met handreikingen voor zorgvuldige omgang met historische interieurs. Onderwerpen die aan de orde zullen komen, zijn onder andere: goede omgang met historische materialen, comfort en duurzaamheid. Regionale (ambachts)partijen zullen hierin waar mogelijk een rol krijgen en workshops verzorgen.

De National Trust in Engeland heeft in het verleden een boekwerk uitgegeven *The National Trust Manual of Housekeeping* (2011) en in Nederland verscheen *Behoud van binnen, preventieve conservering van interieurs* (2013) onder redactie van Harrie Schuit interieurspecialist bij de RCE. Voor dit project zijn met name de hoofdstukken 'Alledaags beheer' en 'Housekeeping' interessant; in deze hoofdstukken staan de dagelijkse zorg voor en het onderhoud van historische interieurs centraal. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed publiceert regelmatig brochures over onderhoud en restauratie van historische interieurs en elementen daarvan. Geldersch Landschap & Kasteelen heeft ook veel ervaring met [Housekeeping](#). Zij passen housekeepingplannen al jaren toe voor opengestelde en niet voor het publiek toegankelijke kastelen.

Beleidsnotitie

De database vormt een uitgebreid overzicht van alle waardevolle interieurs uit de 3 gemeenten. Er is op dit moment binnen het beleid van deze drie gemeenten nog niet specifiek aandacht voor de omgang met historische interieurs. Om het voortraject en vergunningenproces zo efficiënt mogelijk te laten verlopen is het van belang dat beleid wordt opgesteld waarin de onderzoeksresultaten van het project worden vertaald naar praktische handvaten en richtlijnen voor de instandhouding van waardevolle interieurs.

Aanbevelingen toerisme

Het is een politieke wens om de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het historische interieur een plek te geven binnen het toerisme van de regio. Gedurende het project zullen hiervoor aanbevelingen worden gedaan, denk aan inrichting museumwoningen naar voorbeeld Volkshuisvesting Arnhem, Van Eesterenmuseum te Amsterdam, Vereniging Hendrik de Keyser of bijvoorbeeld een app met wandel en/of fietsroutes waarbij mensen virtueel binnen kunnen kijken.

3.1. Voorwaarde voor de beoogde resultaten

Een belangrijke voorwaarde voor het behalen van de beoogde resultaten is het stimuleren van een [netwerk](#) van eigenaren, beheerders, lokale partijen en professionals. Het succes van het project zal vooral worden bepaald door de mate van verbinding van en samenwerking tussen de leden van het netwerk. Zij worden uitgenodigd voor workshops en andere bijeenkomsten, worden geregeld op de hoogte gehouden van ontwikkelingen binnen het project en gevraagd voor hun opinie en kennis. Tevens zal de projectgroep individuele gesprekken hebben met de partijen. Enerzijds om hen bij het project te betrekken, van hen te leren dankzij hun lokale en/ of vaktechnische kennis en te komen tot een goede samenwerking, anderzijds om zelf op de hoogte te blijven van welke vragen en behoeftes er spelen op het gebied van historische interieurs om een goed overzicht kunnen bieden van de ontwikkelingen. Bijlage I geeft een overzicht van lokale partijen. Voor elke gemeente neemt een afgevaardigde van de historische verenigingen deel aan de stuurgroep voor advies over hoe dit netwerk kan worden gestimuleerd.

3.2. Effecten

- Versterking regionale en lokale identiteit voor de gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk;
- Het vergroten van de trots en het enthousiasme onder eigenaren voor de cultuurhistorische waarden van hun interieur;
- Meer aandacht voor instandhouding van historische interieurs in de projectgemeenten;
- Beter onderhoud en beheer. Dit sluit aan op het pilotproject voor [technische interieurinspecties](#) dat door Monumentenwacht Gelderland in samenwerking met het Gelders Genootschap wordt opgezet. Uit een enquête van de Monumentenwacht blijkt namelijk dat eigenaren hier behoefte aan hebben, aanvullend op de technische rapporten en inspecties die de Monumentenwacht doorgaans uitvoert. Binnen het project 'Een toekomst voor historische interieurs in de Oost Achterhoek' zal worden gezocht naar een aantal casussen die voor deze pilot kunnen worden gebruikt. De Interieurwacht uit Noord-Brabant zal bij deze pilot worden betrokken. Zij hebben ruim 12,5 jaar ervaring met het uitvoeren van interieurinspecties;
- De ervaringen en methodiek – het gedachtegoed van het project – zal o.a. worden verspreid via de cursus 'Behoud van Interieurs' van de [Erfgoedacademie](#), evenals het [Interieurplatform bij de RCE](#). Op deze manier blijft de opgedane kennis van dit specifieke onderzoek en met name de methodiek niet beperkt tot de Oost Achterhoek, maar kan dit project als voorbeeld en inspiratiebron dienen voor andere gemeenten in Nederland die ook onderzoek willen doen naar hun voorraad historische interieurs;
- Het project zal een plek krijgen op de gezamenlijke [erfgoedwebsite](#) van de gemeenten. Op deze pagina zullen geïnteresseerden op de hoogte worden gehouden van het project. Bijzondere vondsten en onderzoeksresultaten worden gepresenteerd in de vorm van blogs of nieuwsartikelen en er zullen interviews met eigenaren worden geplaatst;
- Het project biedt nieuwe mogelijkheden voor erfgoedtoerisme.

4. Projectorganisatie en relaties

4.1. Opdrachtgever, projectleider en projectteam

Opdrachtgever

De drie gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk.

Projectleider is Marlieke Damstra M.A., adviseur erfgoed bij het Gelders Genootschap. De projectleider is verantwoordelijk voor de dagelijkse voortgang van het project, de externe communicatie, het aanvragen van subsidie en het aansturen van het projectteam.

Het projectteam bestaat uit Marlieke Damstra M.A. (projectleider en gespecialiseerd op het historische interieur uit de periode 1875-1945), drs. Roger Crols (monumentenadviseur, gespecialiseerd in waardestellend onderzoek van de negentiende en twintigste-eeuwse Nederlandse architectuur en stedenbouw; co-auteur van het *rapport Monumentale Interieurs in Nederland: verborgen & kwetsbaar erfgoed*, geschreven in opdracht van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Het projectteam zal worden aangevuld met vrijwilligers en werkstudenten.

4.2. Klankbordgroep en stuurgroep

Naast het projectteam zullen ook een klankbordgroep en stuurgroep worden gevormd. De stuurgroep bewaakt de voortgang van het project en geeft advies over beleidsmatige vraagstukken. De stuurgroep komt drie keer bijeen.

Joyce Ras	gemeente Winterswijk (opdrachtgever)
Ingrid Oonk	gemeente Aalten (opdrachtgever)
Peter Ballast	gemeente Oost Gelre (opdrachtgever)
Willem Doodeheefver	Afgevaardigde Erfgoedcommissie Aalten
Ben Verheij	Afgevaardigde Erfgoedcommissie Oost Gelre
Hans Donderwinkel	Afgevaardigde Erfgoedcommissie Winterswijk
Sandra Terwolde	Provincie beleidsadviseur Cultuur & Erfgoed
Paul Thissen	Provincie coördinator Erfgoed en Landschap

De klankbordgroep geeft vanuit deskundigheid op het gebied van historische interieurs advies aan het projectteam met betrekking tot de inhoud, opzet en vormgeving van het onderzoek. Deze klankbordgroep zal viermaal bij elkaar komen om de voortgang van het project te bespreken, bijdragen te leveren aan de invulling van bijeenkomsten en workshops en om concrete input te geven. Desgewenst kan onderstaande lijst per vergadering worden aangevuld met relevante actoren, afhankelijk van de stand van zaken van het onderzoek.

Eloy Koldewij	Interieurspecialist Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Harrie Schuit	Interieurspecialist Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Henk Hoogeveen	Regioadviseur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Barbara Laan	Stichting Historische Interieurs in Amsterdam
Johan de Haan	Radboud Universiteit, bijzondere leerstoel Ottema-Kingma Stichting
Ina Roeterdink	Nationaal Restauratiefonds
Jorien Jas	Geldersch Landschap & Kasteelen
Interieurwacht	Monumentenwacht Noord-Brabant
Martin van Bleek	Restauratiearchitect en interieurspecialist Gelders Genootschap

4.3. Communicatie

Het project verdient zorgvuldige communicatie. Daarom wordt een [communicatiespecialist](#) betrokken voor het opstellen van een professioneel communicatieplan, persberichten, informatiefolder en brief voor de eigenaren. Tevens zullen de historische kringen om input worden gevraagd. Uit gesprekken met de erfgoedcommissies is namelijk gebleken dat een 'ons kent ons'-benadering heel belangrijk is, omdat eigenaren vermoedelijk eerder aan het project zullen deelnemen wanneer iemand uit eigen kring enthousiast over het project vertelt. Vandaar dat per gemeente een startbijeenkomst wordt georganiseerd, zodat het project in een klein en bekend gezelschap wordt toegelicht.

Het projectteam zal eigenaren, beheerders, leden van oudheidkundige verenigingen en andere geïnteresseerden via papieren en digitale media op de hoogte houden van de voortgang van het project, van ontwikkelingen en bijzondere vondsten.

Een aantal ideeën is:

Digitale media

- Blogs/online artikelen over leuke vondsten, thema's en de sociale en culturele context van de regio
- Video's/vlogs over locatiebezoeken, 'een dagje op stap met ...'
- Rubrieken: vondst van de week/maand, huis van de maand, monumenteneigenaar van de maand etc.
- Interviewrubriek: 'Wonen in een monumentaal huis'

Papieren media

- Column in Monumentaal
- Artikelen in Monumentaal, Herenhuis etc.
- Vaste rubriek in de Gelderlander en Achterhoek Nieuws (bezoek van een monumentaal huis, monument van de maand etc.)
- Mededelingen in de plaatselijke media

Beleefbaar erfgoed

- Aansluiten bij het thema van Open Monumentendag 2019 (Plekken van Plezier) en Open Monumentendag 2020.
- Organiseren van excursie langs aantal monumentale interieurs

4.4. Risico's

In de uitvoering van het project 'Een toekomst voor historische interieurs in de Oost Achterhoek' zijn de projectleider en het projectteam zich bewust van en alert op enkele risico's voor het slagen van het project, namelijk:

- Het project kent privacygevoelige aspecten. Een interieur is in de meeste gevallen privé en het is belangrijk dat dit ook zo blijft. Het is van belang om dat te erkennen en maatregelen te treffen zodat de privacy van de eigenaren en gebruikers niet wordt geschonden. Locatiebezoeken worden alleen **met toestemming** van de eigenaar uitgevoerd. Zij moeten ervan uit kunnen gaan dat vertrouwelijk met de aangetroffen gegevens van het locatiebezoek om wordt gegaan. Dit betekent dat zonder toestemming van de eigenaar deze gegevens **niet** openbaar zullen worden gemaakt. Daarnaast is het belangrijk om in de communicatie naar de eigenaren toe te vermelden dat het onderzoek zal worden uitgevoerd door een projectteam dat niet bestaat uit inspecteurs. Zij maken geen onderdeel uit van een overheidsinstantie en kunnen eigenaren daarom geen beperkingen opleggen. Daarnaast moeten afspraken worden gemaakt over de overdracht van de database van het projectteam naar de drie gemeenten. Er moet worden vastgelegd dat de privacy van de eigenaren ook na de overdracht is gewaarborgd. In deze overdrachtsovereenkomst moet bijvoorbeeld helder worden omschreven wat de gemeenten wel en niet mogen doen met de interieurfoto's en gegevens.
- Veel eigenaren die niet mee willen doen: het risico bestaat dat wanneer veel eigenaren geen medewerking willen verlenen, geen compleet beeld ontstaat van de voorraad historische interieurs in de drie gemeenten.
- Onvoldoende inventariseren, dit heeft als gevolg dat de interieurspecialisten meer locatiebezoeken moeten uitvoeren, wat zorgt voor hogere kosten.
- Het project is grotendeels afhankelijk van externe fondsen. Het is daarom essentieel dat de benodigde subsidies worden binnengehaald. In het najaar van 2018 en het voorjaar van 2019 wordt hier aan gewerkt.

Zilverschoonstraat 30

De eengezinswoning Zilverschoonstraat 30 is in 1951 gebouwd in opdracht van woningcorporatie Centrale Woningstichting, de voorloper van Volkshuisvesting Arnhem.

Bijlage I: lijst met lokale partijen

Culturele instellingen

Musea

Vereniging Monumentenbelangen Winterswijk
Stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk
Vereniging Het Museum Winterswijk
Industriemuseum - Historisch Museum Frerikshuus
Koppelkerk - vrijplaats voor kunst & cultuur Bredevoort
Boerderij Museum het Hofshuus Varsseveld
Openluchtmuseum Erve Kots Lievelede

Historische kringen

Oud Winterswijk
Historische Kring Kotten
Oudheidkundige Werkgemeenschap Aalten, Dinxperlo, Wisch
Bewaar 't Olde Dinxperlo
Vereniging voor Oudheidkunde Lichtenvoorde
Oudheidkundige Vereniging Zuwent (Zieuwent en Mariënveld)
De Oudheidkundige Vereniging Groenlo
Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers

(lokale) ambachtspartijen

Monumentenwacht Gelderland
Monasso terrazzovloeren
Slotboom steenhouwers Winterswijk
Smederij Bosman Winterswijk
Bouwbedrijf Wiggers-Nijenhuis Winterswijk

Verhalen optekenen

Oral history werkgroep Winterswijk
Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers
Verhalenvangers Aalten